

CLAUS PER A LA IMPLICACIÓ DELS ESTUDIANTS: LLIBERTAT CONTROLADA CORRECCIÓ ENTRE IGUALS: UNA EXPERIÈNCIA DOCENT POLIVALENT

Nadia Fava
Universitat de Girona
nadia.fava@udg.edu

Resum

Ensenyar a participar és instruir els futurs professionals a viure amb una visió crítica sobre el món i a pensar en la feina de l'arquitecte no solament des del punt de vista de la *tekne* sinó també des del punt de vista ètic i moral: disciplina que ensenya les regles que han de dirigir l'activitat lliure de l'home.

Des de l'inici del segle XX diversos autors amb diversos punts de vista sobre la pedagogia van assenyalar la importància d'aprendre a partir d'activitats (la *tekne*), aspecte que comporta la idea d'una major participació i coordinació (element ètic) de l'alumnat.

De fet, l'adaptació de la Universitat espanyola a l'espai europeu d'ensenyament superior, segons el Conveni de Bolonya de 1999, no només significa un canvi tècnic pel que fa al càlcul dels crèdits i la seva distribució, sinó que comporta sobretot —i aquest és l'aspecte més interessant i suggeridor d'aquest procés— l'anomenat *canvi cultural*, en què tot el cos docent ha d'implicar-se per tal d'aplicar el nou model en el qual l'element ètic, que comporta un actitud crítica i responsable, de l'ensenyament assumeix més protagonisme. Model que hauria d'estimular la implicació crítica de l'alumnat i el desenvolupament cooperatiu d'un pensament científic elaborat des de l'autonomia personal.

Aquest model implica canvis en diferents aspectes de l'ensenyament, dels quals val la pena ressaltar dos àmbits específics: la importància d'adaptar la docència a les necessitats i les noves expectatives del món actual, ja sigui professional, ja sigui del mateix alumnat, i la modificació de les metodologies docents, en què l'experiència directa, la implicació dels estudiants en la Universitat, és el primer motor de l'aprenentatge per als estudiants i, al mateix temps, per què no, per als professors. Es tracta d'obrir el camí per cercar alternatives concretes a la transmissió unidimensional del coneixement i en el qual el paper del professor és dissenyar l'espai d'aprenentatge i guiar el procés d'ensenyament -aprenentatge.

Aquestes dues qüestions es presenten a través de l'explicació de dues estratègies metodològiques innovadores en l'àmbit del curs d'urbanisme amb un grup d'estudiants de primer i de segon any dels estudis d'Arquitectura per aconseguir la participació de l'alumnat i incentivar processos d'aprenentatge mitjançant la interacció de l'alumnat i el professorat coma tutor.

Experiències docents que permeten fer una avaluació a partir de la qual es podrien definir algunes de les claus per a la implicació de l'alumnat en la Universitat, que s'haurien sempre de poder controlar amb paràmetres de qualitat per part del professorat.

OBJECTIUS

«La libertà non è star sopra un albero,
non è neanche il volo di un moscone,
la libertà non è uno spazio libero,
libertà è partecipazione.

Vorrei essere libero, libero come un uomo.»

La libertà, Giorgio **Gaber** (1972)

Ensenyar a participar és instruir els futurs professionals a viure amb una visió crítica sobre el món, fonamentalment a ser ciutadans lliures que saben respectar els altres, i a pensar la feina de l'arquitecte no solament des del punt de vista de la *tekne* sinó també des del punt de vista ètic.

Des de l'inici del segle XX diversos autors amb diversos punts de vista sobre la pedagogia van assenyalar la importància d'aprendre a partir d'activitats (la *tekne*), aspecte que comporta la idea d'una major participació (element ètic) de l'alumnat.

De fet l'adaptació de la Universitat espanyola a l'espai europeu d'ensenyament superior, segons el Conveni de Bolonya de 1999, no només significa un canvi tècnic pel que fa al càlcul dels crèdits i la seva distribució, sinó que comporta sobretot —i aquest és l'aspecte més interessant i suggeridor d'aquest procés— l'anomenat *canvi cultural*, en què tot el cos docent haurà d'implicar-se per tal d'aplicar el nou model.

Aquest model implica canvis sobre diferents aspectes de l'ensenyament, dels quals val la pena ressaltar dos àmbits específics: la importància d'adaptar la docència a les necessitats i les noves expectatives del món actual, ja sigui professional, ja sigui del mateix alumnat, i la modificació de les metodologies docents, en què l'experiència directa, la implicació dels estudiants en la Universitat, és el primer motor de l'aprenentatge per als estudiants i, al mateix temps, per què no, per als professors.

Pel que fa al primer aspecte, es passa de la idea d'una formació bàsicament cognitiva a una de tipus estructural que doni a l'alumnat competències que el preparin per a un futur caracteritzat per la formació continuada. En aquest sentit, entre les competències fonamentals s'han d'incloure en aquest àmbit l'expressió oral i escrita, la capacitat de lideratge, etc. Un dels elements d'avaluació d'aquestes competències és la implicació.

Pel que fa al segon aspecte, aquest canvi, en el cas específic dels estudis d'Arquitectura —en què la metodologia tradicional d'ensenyament de les matèries projectuals, projecte i urbanisme, ha estat des del segle XIX «el taller»—, comporta fonamentalment una «adaptació», un «ajust», una «modificació», més que un canvi radical. Un ajust en què es posa particular èmfasi en la presentació pública del projecte, que no s'ha de reduir a una relació biunívoca entre l'alumne i l'ordinador. Explicar el projecte vol dir comunicar-ne els objectius, els referents, la finalitat, de manera explícita amb la precisió d'un científic, més que d'un artista, en un món en què les relacions amb l'exterior cada cop es virtualitzen més. Aquestes dues qüestions es

presenten a través de l'explicació de dues experiències docents innovadores en l'àmbit d'urbanisme amb un grup d'estudiants de primer i segon any dels estudis d'Arquitectura, que permet fer una avaluació a partir de la qual es poden definir les claus per a la implicació en la Universitat.

Igualment, en termes més genèrics, posar en dubte el sistema clàssic d'ensenyament basat fonamentalment en classes magistrals i proves de coneixement vol dir qüestionar el paper del professorat i donar més protagonisme a la docència com a treball actiu i de recerca de noves metodologies, sempre obertes als canvis.

L'objectiu és posar l'èmfasi en la importància de mantenir una actitud activa per part del professorat respecte de la docència, cosa que comporta una major dedicació, però també les mateixes gratificacions, positives i negatives, de la recerca científica.

EXPERIÈNCIES

1. Correccions entre iguals

Aquesta primera experiència va ser la resposta a un seguit de problemes en el funcionament del curs que es van detectar mitjançant un qüestionari que es va passar a l'alumnat durant el curs acadèmic precedent; el més remarcable i sintètic de tot plegat va ser una participació en el curs difícilment comparable amb les expectatives del professorat.

Als estudiants d'Urbanisme 1 de primer curs dels estudis d'Arquitectura de l'Escola Politècnica Superior se'ls va proposar analitzar un barri de Girona, un entorn fàcilment accessible per a tothom, segons una metodologia explicada a classe.

Els estudiants van haver de decidir la composició dels grups de treball, formats per tres persones, escollir la zona d'estudi d'entre les cinc que el professor va proposar, treballar en grup i, en cas de problemes, superar-los.

El professorat tenia fonamentalment dues funcions: de redreçament, de referent per superar les dificultats del treball en grup, i docent, per explicar la metodologia de desenvolupament de l'exercici.

Durant l'any precedent, i al llarg de la primera part del semestre, es va proposar la correcció dels treballs per mitjà d'una exposició pública dels treballs elaborats, l'objectiu de la qual era practicar l'expressió oral en un discurs formal i l'autocorrecció a partir de les experiències dels altres estudiants.

El professorat va tenir dos problemes principals: mantenir l'atenció de tot l'alumnat quan els companys explicaven i decidir si era millor deixar parlar els alumnes o interrompre'ls per ajudar-los a construir un discurs més coherent. Pel que fa al primer aspecte, segurament en aquest cas la figura hegemònica del professor va dificultar la capacitat d'escolta de l'alumnat, que va tenir una actitud més passiva.

Pel que fa a l'alumnat, es va fer palesa clarament la dificultat que tenia d'escoltar i aprofitar les experiències dels altres i de saber treure profit dels treballs que no tractessin exactament el mateix tema, però fets amb la mateixa metodologia explicada pel cos docent.

Per resoldre les qüestions exposades, es va proposar una experiència de correcció entre iguals. Aquesta pràctica es va preparar durant 4 o 5 sessions amb correccions dels treballs dels estudiants, més personalitzades i, de vegades, més confidencials, de manera que els estudiants poguessin aprendre els criteris d'avaluació adoptats en aquest curs.

El mateix dia de l'activitat de correcció entre iguals es van donar els criteris de correcció amb el mateix esquema amb el qual es feia la correcció i es va avisar els correctors que havien de fer l'avaluació en termes numèrics però també de manera discursiva perquè fos útil com a darrera correcció abans de lliurar la tasca final. De fet, una de les finalitats fonamentals d'aquesta activitat també era oferir la possibilitat de fer una experiència de crítica exterior com a primer pas cap a l'autocrítica en una activitat definida en el temps.

L'activitat consisteix principalment en el fet que un grup corregeix el treball d'un altre grup. Es va intentar que les correccions es fessin entre grups que treballaven el mateix tema específic. Durant l'activitat el professorat va ajudar els grups en el procés de correcció per controlar i, al mateix temps, ajudar a fer que el resultat pogués ser aprofitat per tothom.

Des del punt de vista pràctic, entre els resultats positius d'aquesta experiència val la pena ressaltar la possibilitat de corregir tots els grups d'una vegada amb un treball finalitzat en el temps i l'espai, cosa que motiva l'alumnat a participar-hi. L'alumnat mateix, de manera explícita, comunica que troba profitosa l'activitat, ja sigui per aprendre dels companys, ja sigui per les correccions fetes pels companys.

Pel que fa a l'avaluació de l'activitat, es va escollir utilitzar-la com a activitat d'avaluació no numèrica però que incidís sobre la capacitat de treballar en grup i d'atenció al treball fet a classe pel professorat.

2. Col·laboracions amb l'Administració pública

Als estudiants d'Urbanisme 2 de segon curs dels estudis d'Arquitectura de l'Escola Politècnica Superior se'ls proposa cada any participar en una col·laboració entre un petit ajuntament del Gironès i la Universitat de Girona, en què l'alumnat, juntament amb el professorat, ha de donar solucions a qüestions concretes proposades per la mateixa Administració.

Els estudiants decideixen la composició dels grups de treball, formats per dues persones, i decideixen la zona d'estudi d'entre les proposades.

El professorat té fonamentalment tres funcions: de redreçament, de referent per superar les dificultats del treball en grup; docent, per explicar la metodologia de desenvolupament de l'exercici, i institucional, de relació amb l'ajuntament corresponent.

Aquesta col·laboració permet explorar un territori concret amb la intenció de precisar i entendre els caràcters, les formes i els principis dels processos de transformació dels pobles. Aquestes investigacions han estat conduïdes mitjançant un conjunt de

diferents operacions d'aixecament en el lloc, de descripció i interpretació, que han fet entendre els pobles com un laboratori. Els casos s'han entès com llocs a partir dels quals dur a terme una experiència que permeti reconèixer i definir aspectes del territori contemporani i que, al mateix temps, ofereixen la possibilitat d'avançar hipòtesis, de construir imatges i visions útils per discutir els possibles futurs de les viles.

L'objectiu d'aquest laboratori és, d'una banda, treballar dins d'una visió de llarga durada dels projectes d'urbanisme, que porta a estudiar la vila per entendre'n l'estructura, les mancances i els potencials, amb un treball bàsicament de camp, i d'una altra banda, imaginar un urbanisme fet a través de petits projectes concrets, però que donin respostes i interpretin el sentit i l'estructura del poble.

Un dels objectius ha estat donar la idea que un urbanista ha de ser com un científic seriós, un biòleg, per exemple, amb uns sistemes d'anàlisi consolidats i provats en el temps, però que al mateix temps sempre s'han d'adaptar al cos concret analitzat.

De manera anàloga, els estudiants han transformat aquests pobles en un laboratori; han estudiat les reaccions, les possibilitats de transformació que tenen amb els projectes, fet que permet conèixer cada vegada millor el poble i, d'aquesta manera, concebre nous experiments que sempre tenen algun principi ètic en la base. Val la pena ressaltar que un alumne de segon any no sempre és capaç d'entendre la relació entre el seu projecte i el model de vida, el principi ètic, que es proposa.

Al llarg de la primera part del semestre, es proposa la correcció dels treballs mitjançant una exposició pública dels treballs elaborats, l'objectiu de la qual és practicar l'expressió oral abans de fer-ne la presentació formal a l'Administració, i l'autocorrecció a partir de les experiències dels altres estudiants.

El curs es conclou amb la presentació pública dels treballs dels estudiants al Museu Cívic de la vila, amb un treball d'organització important per part del professorat (catàleg, vídeo, difusió, muntatge...) i de l'alumnat, però finalitzat en el temps i l'espai, cosa que en teoria hauria de motivar fortament l'alumnat a participar-hi.

Els resultats són bàsicament positius, però sempre es detecten mancances en la capacitat expressiva dels alumnes mitjançant el dibuix, mentre que les maquetes, més pràctiques i entenedores, acostumen a ser més expressives.

A més, la relació amb una realitat concreta és molt positiva a l'hora d'incentivar la participació dels estudiants, els quals han participat en gairebé totes les activitats que s'han proposat.

Per acabar, val la pena ressaltar que els resultats de l'experiència no han estat de tipus professional, però hi interessa conjugar el plantejament professional amb un plantejament més utòpic i acadèmic.

Conclusions i prospectiva

La confrontació dels resultats d'aquestes dues experiències es desprèn que una de les claus de la implicació dels estudiants en una activitat de simulació és donar-los la màxima autonomia i llibertat, de manera en què el professorat tingui exclusivament un paper d'assessor, a més de proposar activitats en relació amb la realitat social i que no tota experiència de simulació porta a la implicació dels estudiants sinó adaptada a paràmetres de qualitat.

Els paràmetres de qualitat en la meua experiència van ser molt diferents de les que eren la expectatives inicials i solament l'experiència directa va consolidar la meua capacitat com a tutora d'un treball acadèmic d'implicació dels estudiants.

De les dues experiències segurament la relació entre els objectius del professorat, per que fa la implicació de l'alumnat, i els resultats obtinguts ha estat més positiva en l'activitat de correcció entre iguals. Durant aquesta experiència, l'alumnat també ha pogut veure que és possible equivocar-se i, al mateix temps, s'ha demostrat que el projecte d'urbanisme i d'arquitectura avança sempre a través de proves-errrors-confrontacions.

L'experiència de la col·laboració amb l'Administració pública, tot i que conté tots els elements necessaris (cas concret, visita al lloc, presentació del curs per part de l'alcalde, presentació pública dels treballs, promesa de publicació dels treballs...) perquè els estudiants puguin concebre el curs no solament com un sistema teòric de «pregunta-resposta», sinó també com un treball pràctic amb conseqüències sobre la manera de viure de les persones, no funciona en la manera esperada. El sistema d'organització de les diferents matèries als estudis d'Arquitectura, en què l'estudiant fonamentalment ha de continuar adoptant un sistema d'estudi semblant al de la secundària, molt fragmentari, la intermediació molt present dels professors amb l'Administració pública i altres aspectes que encara no hem aclarit dificulten la implicació dels estudiants en la matèria.

A més, sempre s'ha tingut la sensació que la implicació dels estudiants acaba de manera definitiva amb la nota de l'assignatura. L'experiència ja s'ha fet durant dos anys i la participació d'estudiants a la presentació dels treballs a la ciutadania, que se celebra després que hagi finalitzat el curs, al setembre, és sempre baixíssima.

Qüestions i/o consideracions per al debat

Entre les qüestions que van sorgir es poden evidenciar les tres següents:

_La responsabilitat de la implicació de l'alumnat és exclusiva del professorat? Quina relació té amb les transformacions del món actual?

_Existeixen eines específiques per aprendre a ser tutor? La universitat podria ajudar els professors en aquesta "nova tasca"?

_L'avaluació d'un treball de "implicació" podria resultar positiu per la finalitat de l'experiència o no?

_Quina relació existeix entre avaluació de l'assignatura i implicació dels estudiants?

_Com s'han d'avaluar les activitats en què es proven les qualitats sistèmiques de l'alumnat?

_Els cursos d'estudis universitaris han de donar més contingut pràctic, o sobretot teòric, en un món en què la tècnica és en contínua evolució?

Bibliografia

Fava, N.; Cofan, C. *Deu propostes per a Castellfollit de la Roca: estudi de viabilitat a l'entorn de la carretera Girona*. Girona: Universitat de Girona. Escola Politècnica Superior: Ajuntament de Castellfollit de la Roca, 2007

Fava, N., *Urbanisme 1: correcció entre iguals*, Girona: Experiences Docents d'adaaptació a l'EEES a l'Ecola Politecnica Superior de la UDG, 2008

Fava, N., *L'estudiant com a eix de la programació docent*, Girona: UNIVEST 08 [Recurs electrònic] : Congrés Internacional "L'Estudiant, eix del canvi a la universitat" : Girona, 2-3/06/2008 = Congreso Internacional "El Estudiante, eje del cambio en la universidad" = International Conference "The Student as the axis of change in university", Girona : Universitat de Girona, 2008. pp.145-148

Fava, N.; Cofan, C. *Propostes per a Medinyà*. Girona: Universitat de Girona. Escola Politècnica Superior: Ajuntament de Medinyà, 2008.

Fava, N.; Cofan, C. *Propostes per a Vilabertran*. Girona: Universitat de Girona. Escola Politècnica Superior: Ajuntament de Vilabertran, en procés de publicació

Ibermon Muñoz, F. Medina Moya, J.L.. *Metodologia participativa l'aula universitària. La participació de l'alumnat*. Girona: ICE, 2005.